

No: 364 – Mahreç İşareti

ERZURUM EHRAM DOKUMA KUMAŞI

Tescil Ettiren

AZİZİYE BELEDİYESİ

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 05.09.2014 tarihinden itibaren korunmak üzere 06.07.2018 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	: 364
Tescil Tarihi	: 06.07.2018
Başvuru No	: C2014/060
Başvuru Tarihi	: 05.09.2014
Coğrafi İşaretin Adı	: Erzurum Ehram Dokuma Kumaşı
Ürünün Adı	: Kumaş
Coğrafi İşaretin Türü	: Mahreç işareti
Tescil Ettiren	: Aziziye Belediyesi
Tescil Ettirenin Adresi	: Selçuklu Mah. Belediyeönü Sok. No:1 Aziziye/Erzurum
Coğrafi Sınırı	: Erzurum ili
Kullanım Biçimi	: Markalama

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Üretimi çok eskilere dayanan ehram el tezgâhlarında tamamen yünden dokunan, bayanların tek parça halinde örttüğü yerel bir giysidir. Yöresel örtünme kıyafeti olan “ehram” yöre insanının içinde yaşadığı doğal şartlar sonucu ortaya çıkmıştır. Zamanın ilerlemesi ile kullanımını giderek azalan ve nostaljik bir kültürel değer konumuna gerileyen ehramın yaşatılması ve kullanım alanının genişletilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Ehramın doğal malzemelerden elde edilmesi, yapım aşamasında hiçbir kimyevi işleme tabi tutulmaması ve tezgâhlarda elle dokunması ürünün değerini daha da arttırmaktadır.

Erzurum Ehram Dokuma Kumaşı eskiden Erzurum’da “culfa” denilen dokuyucular tarafından dokunurdu. Lügatlarda culfa sözcüğü el tezgâhında bez dokuyan kimse, dokumacı olarak geçmektedir. Osmanlıca lügatlarda “cülâh, çulha” sözcükleri çul dokuyan fakirlerin giydiği kaba kumaşı dokuyan manasını kapsamaktadır. Erzurum yerli halkı “çulha” sözcüğünü “culfa”, ihramı da “ehram” olarak telaffuz etmektedir. Culfalar, sokağa diktikleri 80-90 cm boyundaki demir çubuklara ellerindeki iplik yumağını gerer, çözümlerler. Ehramın boy iplikleri demir çubuklarda ayarlanır sonra dükkânın içine alınarak tezgâhlarda dokunurdu. 60-70 yıl öncesine kadar ehramcılık Erzurum’da ayrı bir zanaat dalı idi.

Ehram ve ipinin tartılmasında eskiden “tuht” diye tabir edilen ağırlık ölçüsü kullanılmaktaydı. “tuht” 3-4 yumurta ağırlığındaki ölçü birimidir. Yünün tartılmasında esas alınır. Dokunmuş bir ehram 5 m uzunluğunda, 90-100 cm enindedir. Ehram ölçülürken “halebi” denen bir ölçü birimi kullanılmaktadır. 1 halebi 75 cm’ye eşittir. 7,5 halebiden 1 ehram boyu çıkarılmaktadır.

Erzurum Ehram Dokuma Kumaşının Özellikleri aşağıdaki gibidir:

1. Atkı ve çözgüsü %100 koyunyününden yapılmaktadır.
2. Dokuma tezgâhında 2 tarak ve 2 ayak vardır.
3. Kumaş genişliği 90-100 cm arasındadır.
4. Kumaş genişliği tarak genişliği ile aynı orandadır (90-110cm).
5. Atkı ve çözgüde 1 cm²’de minimum 9, maksimum 14 tel kullanılır.
6. Atkıda kullanılan iplikler 8-12 numaraları arasındadır.

Üretim Metodu:

Erzurum Ehram Dokuma Kumaşı saf koyunyününden yapılmaktadır. Erzurum Ehram Dokuma Kumaşı temel olarak “yünün hazırlanması” ve “tezgâhta dokunması” aşamalarından oluşur. Bu aşamalara yönelik detaylar ile bu aşamalarda yer alan kavramlar aşağıdaki gibidir:

Tezgâhın parçaları:

Dağ: Üzerine atılan ipliklerin düzenli bir şekilde yukarıdan dokunan kısma doğru yürütülmesini, düzene alınan ipliklerin gergin ve düzgün durmasını sağlar.

Oturak: Dağın altındaki oturağa dokuma oturağı denir. Dokuyucu dokuma işini bu oturağa oturarak gerçekleştirir. İkinci oturak ise düzen oturağıdır. Tezgâhın arka kısmında bulunur.

Ayakça: İki tanedir. Gücüleri hareket ettirerek dokuma işleminin yapılmasını sağlar.

Kuşlar: İki tanedir. Gücülerin üzerinde asılı dururlar. Ortalarında makaramsı bir düzenek bulunur. Gücüleri aşağı yukarı çalıştırır.

Kol: İki tanedir. Tüfenin iki yanında bulunurlar. Tüfe ipleri aracılığıyla tezgâhın yukarı kısmında bulunan bağlantı tahtasına tutturulurlar.

Tüfe: Ehlam tezgâhında tarağı çeken kısmın adıdır.

Mitit: Tezgâh üzerinde dokunmakta olan ehlamı gergin tutan her biri takriben bir halebi boyunda iki adet çubuktur.

Mekik: Yaklaşık 20 cm boyunda orta kısmı boş olan araçtır. Boşluğun bir ucunda delik, diğer ucunda ise girinti vardır. Atkı masurası içindeki metal çubuk aracılığıyla bu boşluğa takılır. Tezgâha gerilmiş ipliklerin arasından sağdan sola, soldan sağa atılarak dokuma işlemi yapılır.

Masura: Üzerine atkı iplikleri sarılıp mekiğin içerisine yerleştirilerek kullanılır.

Selman: Ehlamın dokunan kısmını sarmaya yarayan bölümdür.

Sabitleme demiri: Ehlamın dokunan kısmını döndürerek sarmak, germek ve sarıldıktan sonra selmanın sabitlenmesini sağlamak için kullanılır.

Dehdün: Arka, orta ve üst dehdün olmak üzere üç tanedir. Selmanın boyunda ve yuvarlak yapıdadır. Çözü iplerinin düzgün durmasını sağlar.

Ehlam tarağı: Yaklaşık 12 cm yükseklikte, 1 m uzunlukta, içinde kamıştan dişleri olan alettir. Ehlamın kalitesini ifade etmede tarak sayısı kullanılır.

Gücü: Dört adet oklava biçiminde, eşit yuvarlaklıkta, taraktan biraz uzunca çubuklara ve üzerine bağlanan kalınca ipliğe verilen addır. Ehlam düzeni alınır, çözgü ipliği önce gücüye sonra bir arkadan bir önden tarağa çekilir.

Tahsil değneği: Ehlamın kanat genişliğinden biraz daha uzunca olan yuvarlak değnektir. Çözgü ipliklerinin gergin durmasını sağlar.

Yünün Hazırlanması

Koyunyünü tokaç yardımıyla yıkanır. Tam kurutulmadan yün çubuğu yardımıyla çırpılır, elle didilir. Yün tarağı yardımıyla tarama işlemi gerçekleştirilir. Tarak dişlerinden geçirilen yünün her iki eldeki tutamlarının adı elçimdir. İki elçim bir sümek olur. Temizlenen yünler sümek haline getirilir. Kalan kısım iplik yapımında kullanılmayan kısımdır ve bu kısma çöp denir. Çöpler yorgan, minder gibi eşyaların yapımında kullanılır. Temizlenmiş taranmış yün sümekleri teşi yardımıyla iplik haline getirilir. Daha sonra Kelepçe denilen aletle teşideki iplik nezüük kısmına sardırılarak kelep haline getirilir. Sardırma işi elle döndürülerek gerçekleştirilir. Çıyırık/çıkırık yardımıyla eğrilen yünün masuralara sarılması sağlanmış olur. Yörede “çiriş” adı verilen bitki kurutulup kireç taşı ile karıştırılarak bir tür bulamaç elde edilir. Yün iplikler bu bulamaca batırıldıktan sonra uzatılır, bu sayede iplikler sağlamlaşır kopmalarını önlenir. Ehlamın motifleri ile kenarlarında kullanılan pamuk ipliğinin adı felemenktir. Büyük, orta ve küçük nezüükler felemenk sarmada ve ehlam ipliklerinin kelepçelerini açmada kullanılır. Uzatma kazıklarında uzatılan yün ipliklerin birbirine dolaşmasını önlemek amacıyla toplanıp destelenmeden önce bağlanan ve daha sonra tezgâh direklerine bağlanarak ehlamın düzen almasında kullanılan ipe urubat denir. Taraktan geçirilen her kırk iplik bir çile kabul edilir. 1,5x2 metre ebadında üretilen Erzurum Ehlam Dokuma Kumaşı için yaklaşık 2,5 kg temizlenmiş koyunyünü gereklidir.

Ehlam dokumada kullanılan terimler aşağıdaki gibidir:

Zincir: Ehlamın her kanadının dış kenarından dört parmak içeride olan zincirin iki yanı çizgili olur ise sulu zincir olarak adlandırılır.

Nakış: Ebrahimın bütününde dokuma sırasında işlenen motiflere verilen addır.

Ehram kesme: Ehram dokuma işleminin bitirilmesine verilen addır.

Ehram başı: Saçakların bulunduğu alt ve üst kenar uçlarına verilen addır.

Gündelik ehram: İpliği kalın, nakış kullanılmamış veya basit nakışlarla dokunmuş, gündelik olarak kullanılan ehrama verilen addır.

Gerilik ehramı: Baş ehramı da denir. İpliği ince, ağır nakışlı dokunan, sadece özel günlerde kullanılan ehrama verilen addır.

Gelin ehramı: Çoğunlukla beyaz olmak üzere genel olarak açık renk yünden, ağır nakışların kullanıldığı ehrama verilen addır.

Bohça ehramı: Düğünlerde geline altın takan akrabalar için hediye hazırlanır. Bu hediyelerin konduğu bohçaya bohça ehramı denir.

Ehramda Renk

Erzurum Ehram Dokuma Kumaşında renk çok önemlidir. Genelde beyaz genç kızların, mor ve boz orta yaşta kadınların, mor ve siyah ise yaşlı kadınların tercih ettiği ehram renkleridir. Erzurum Ehram Dokuma Kumaşı saf koyunyününden genellikle koyunun üzerindeki doğal renkler kullanılarak üretilir. Ancak özellikle 1960'lı senelerde kullanıcıların talebine bağlı olarak renk değişiklikleri söz konusu olmuştur. Bu talep doğrultusunda renk değişimleri köylerde kullanılan ehram ipliklerinin ceviz kabuğu, soğan kabuğu vb. doğal bitki boyaları ile boyandığı, bezemelerinde pembe, yeşil, açık mavi renklerin kullanıldığı, özel olarak yeşil, kırmızı, pembe, sarı ve mavi renkli ehramların dokuma olarak işlendiği gözlemlenmektedir.

Önceleri Ehramda kullanılan iplikler gibi kenar sularında ve nakışlarında kullanılan iplikler de doğal yollarla boyanır, orta ve kenar nakışlarında kullanılırdı. Yaklaşık elli yıldır doğal boyalı mor kenar nakış iplikleri yerine kalın taraklarda ehram yününden daha kalınca olan orlon, ince taraklarda ise nakış ipliği kullanılır olmuştur. Ehram iplikleri yaban nanelerinin kökleri ile boyanırsa mor (patıcan moru), ayva çekirdeği ile boyanırsa bordo, ceviz kozası ile boyanırsa yeşil, soğan kabuğu ile boyanırsa kiremit rengi elde edilir. İlgili rengi verecek bitki ile boyanan iplik daha sonra da tuz veya şapla kaynatılarak renk vermesi önlenir.

Ehramın Dokunuşu

Dokumaya başlarken "haşıye" denilen kenar bölüm dokunur. Pamuk ipliğiyle dokunan bu bölüm kendine özgü şekillerle bezenir. Ayaklarla gücülere birer birer sıra ile basılarak çözümlenir. Açılan ipliklerin arasından ahşap mekik ile atkı iplikleri geçirilir. Desen bölümüne gelince istenilen renkte iplikler gücüler aracılığıyla iplerin arası açıldıkça aradan tek tek geçirilir. İstenilen ölçüde dokunan kumaşın sonu da başlangıcı gibi bitirilir. Kumaş bittiği yerden kesilir ve aynı ölçüde bir adet daha dokunur. El dokuma tezgâhının eni dar olduğu için ikinci kumaşla dikilip en genişletilir. Birbirine dikilen Erzurum Ehram Dokuma Kumaşının ebatları 185x250 cm arasındadır. Dikme işlemi çapraz bir şekilde yapılır. Bu şekliyle ehram kullanıma hazırdır. İyi bir dokuyucu bir ehramı bir günde, normal bir dokuyucu ise 2-3 günde dokuyabilir. Erzurum Ehram Dokuma Kumaşı örtünmede kullanıldığı gibi elbise, yatak örtüsü şeklinde de kullanılabilir.

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Erzurum'un simgesi haline gelen Ehram Dokuma Kumaşı, yıllardır halkın geçim kaynaklarından biri olmuştur. Kumaşın üretiminde yörede bulunan üreticiler (çulhalar) ustalaşmış, kendilerine özgü teknikler geliştirmiş ve bu teknik ve ustalık nesilden nesile aktarılmıştır.

Denetleme:

Erzurum Aziziye Belediyesi koordinatörlüğünde; Atatürk Üniversitesi ve Erzurum Aktif İş Kadınları Dostluk Dayanışma Derneğinden oluşacak toplam 3 kişilik denetim merci tarafından denetim işlemleri yürütülür.

Denetim; Erzurum Ehram Dokuma Kumaşı coğrafi işaretini kullanan firmaların ürün tanımı ve ayırt edici özellikleri ile üretim metodunda belirtilen özellikleri taşıyıp taşımadığı hususlarının takibi konusunda yılda bir defa düzenli olarak, tüketici şikâyetleri üzerine her zaman yapılır. Denetim merci tarafından oluşturulan denetim

raporları, Aziziye Belediyesi tarafından ilgili mevzuatta öngörülen sürelerde Türk Patent ve Marka Kurumuna gönderilir.

Denetimlerde, yapılan atölye çalışmalarının yerel dokuma niteliklerini tam olarak taşıyıp taşımadığına, kullanılan ipin, el dokuma tezgâhlarının, dokuma tekniklerinin ve ehamların yerel özelliklere sahip olup olmadıklarına bakılacaktır.

Denetim merci, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Denetim merci hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.